

УДК 130.2 : 392.5 (477.8) + 7.046.1

Інна Шворах
аспірантка
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-3803-1289>

Гендерні субкультури у весільній традиції Західної Волині як соціально-міфологічна структура

Анотація. Гендерний поділ у традиційній культурі українців зазвичай відображав систему соціально-правового устрою. Цей устрій формувався в колі різних стереотипів і уявлень про життя, які загалом мали спільні регіональні риси (наприклад, від молодих хлопців і дівчат вимагався обов'язковий вступ до шлюбу). На кожному локальному рівні існували відмінності, у тому числі й у самому шлюбному процесі. Саме тому доцільною вбачається можливість проілюструвати особливості стереотипної системи на прикладі весільної традиції Потур'я, що є одним з небагатьох сучасних досліджень за вказаною проблематикою. Мета статті – вивчити статево-вікову стратифікацію у весільному обряді Потур'я – одного із субареалів історико-етнографічної Західної Волині. Методологія дослідження спирається на застосування системно-структурного, інтегративного методів. Наукова новизна: 1) уперше розглянуто весільну традицію Потур'я в контексті гендеру; 2) представлені результати польових досліджень авторки протягом 2011–2015 рр. Висновки. У весільному обряді Західної Волині брали участь усі без винятку представники чотирьох гендерних субкультур: дитячої, молодіжної, жіночої та чоловічої, проте обрядові ролі учасників були різними і залежали від їхнього соціального статусу в громаді. Гендерна стратифікація, як соціально-міфологічна структура, у весільному обряді має чіткий розподіл ролей в кожній обрядодії, ретранслює сімейний та соціальний устрій наших предків, а також має безпосередній вплив на формування у дітей та молоді уявлень про правила соціального устрою.

Ключові слова: гендер, міфологія, соціальний міф, гендерні субкультури Західної Волині, весільний обряд, весільні ролі, громадсько-соціальний устрій.

Постановка проблеми. Проблема гендеру сьогодні все більше викликає інтерес з боку дослідників традиційної культури, що зумовлено низкою різних причин. Світ змінюється дуже швидко і постійно вимагає переосмислення традиційних цінностей та пошуку новітніх методів аналізу різних суспільно-культурних явищ. Досі актуальною серед вітчизняних дослідників є весільно-обрядова традиція – одна з найбільш показових форм вираження соціального устрою, де діяли свої внутрішні норми життя як результат міфологічного усвідомлення людиною себе в навколишньому середовищі. І якщо одні форми традиційного соціального міфу (система суспільного устрою, що сформувався в умовах української традиційної культури) сьогодні вже втратили своє значення, то інші трансформувалися і продовжують жити новим життям. Чим зумовлена така довговічність міфу і наскільки міцним є коріння цього феномену? Знайти відповіді на ці запитання можна, дослідивши підвалини формування інституту сім'ї та особливостей гендерно-рольового поділу в ній.

Сьогодні гендерні студії у світі представлені окремим науковим міждисциплінарним напрямком Gender Studies [17]. В Україні ці дослідження стають все більш актуальними. Питання гендерної стратифікації у народній культурі вже були предметом вивчення у сфері філології [10; 15], етнології [11-13], історії [8], соціології [9; 15], філософії [3; 6; 10], культурології [4]. Особливої уваги заслуговує п'ятитомне історико-етнологічне видання під редакцією М. Гримич «Народна культура українців: життєвий цикл людини» [2; 5; 12; 13], до якого увійшли статті фольклористичного, етнографічного та соціокультурного напрямків.

Гендерний поділ у традиційній культурі українців зазвичай відображав систему соціально-правового устрою. Цей устрій формувався в колі різних стереотипів та уявлень про життя, які загалом мали спільні регіональні риси (наприклад, від молодих хлопців і дівчат вимагався обов'язковий вступ до шлюбу). Втім, на кожному локальному рівні існували відмінності, у тому числі й у самому шлюбному процесі. Саме тому доцільною вбачається можливість проілюструвати особливості стерео-

типної системи на прикладі весільної традиції Потур'я, що є одним з небагатьох сучасних досліджень за вказаною проблематикою.

Мета статті – вивчити статеву-вікову стратифікацію у весільному обряді Потур'я, одного із субареалів історико-етнографічної Західної Волині.

Новизна, актуальність. Питання гендерних субкультур та їхніх функцій у весільно-обрядовій традиції Потур'я ще не було висвітлено у вітчизняному науковому дискурсі. Крім того, територія зазначеного субареалу є особливо цікавою з точки зору фольклорно-етнографічної динаміки, а саме – перехідної тенденції весільної традиції від Полісся до Волині.

Аналітичною базою стали власні польові дослідження весільної традиції з басейну річки Турії, а також рукописні та аудіозаписи дослідників минулого та сучасності (О. Кольберга, Лесі Українки, К. Квітки, Ю. Цехміструка, Л. Добрянської, Ю. Рибак, І. Клименко та ін.).

Виклад основного матеріалу. Природа гендеру є складним явищем за своєю суттю. Гендер перекладається з англійської як «рід», «стать» – термін увів американський психоаналітик Роберт Столлер наприкінці 60-х років ХХ ст. Роберт Столлер запропонував використовувати поняття гендеру, яке до того застосовувалося винятково для фізичного та біологічного визначення роду в соціально-культурному значенні. Сьогодні поняття гендеру виходить за рамки біологічного і трактується у науковій думці як соціальна стать. Поняття соціальної статі загалом є релевантним і щодо традиційної обрядовості – зокрема, у весільних обрядодіях на Потур'ї. Тобто за правилами, що існували на той час у місцевій громаді, особа могла отримати лише ту весільну роль, що відповідала її соціальному статусу, який власне і визначався статеву-віковими критеріями.

Отже, у контексті аналізу традиційної культури соціальна стать позиціонується як поєднання статевих і вікових ознак. Поєднання цих двох параметрів складає гендерну субкультуру – статеву стратифікацію відповідно до вікових циклів людини, – і є найбільш відповідним для здійснення аналізу гендерних ролей в родинно-обрядовій культурі українців (звідси сформувалося поняття дитячої, моло-

діжної, жіночої та чоловічої субкультур). Як зазначає П. Герчанівська, «народну культуру слід розглядати як субкультуру, яка сформувалася в надрах селянського середовища в період стратифікації суспільства на ґрунті етнічної культури й успадкувала її зміст, основні ознаки, інваріанти (традиційність, соборність, синкретичність, символічність), конвенціональні механізми соціокультурної регуляції і ретрансляції досвіду соціуму, що детермінувало її особливості» [4, с. 140].

Українська традиційна культура розвивалася протягом багатьох століть; велику роль на цьому шляху відіграв вплив християнської доктрини про призначення чоловіка та жінки, а точніше те, яким чином її трактували. Біблія фактично визначила основні гендерні стереотипи, що стали основою життя усіх християнських світів. Дослідниця періоду виникнення християнства у Давній Русі Т. Купцова зазначає, що «на основі біблійного розуміння сутності й призначення чоловічої та жіночої статі виникають нові стереотипні міфи: саме через жінку в світ ввійшли смерть, страждання, праця; сформувалося уявлення про жінок як істот, які повністю підпорядковані владі своєї біологічної статі; саме чоловік повинен контролювати та карати жінку. Згідно з біблійним ученням, жінки повинні повністю віддавати себе чоловікові та дітям, а чоловіки – вести себе мудро та стримано. Тому жінок традиційно не вважали повноправними членами суспільства, їх зараховували до особливої категорії – “жінка”» [10, с. 191]. Проте відомо чимало прикладів, коли жінка відігравала визначну роль в українській історії, культурі та мистецтві (княгиня Ольга, Анна Ярославна, Роксолана, Олена Пчілка, Леся Українка та ін.).

Сьогодні в умовах мультикультуралізму аналіз гендерної тематики часто пов'язаний з проблемами рівних прав чоловіків і жінок. Серед найбільш поширених є питання участі жінок у процесах державотворення (наприклад, право голосування в мусульманських країнах), а також рівні права з чоловіками в ординації (у різних християнських традиціях може означати щонайменше такі чотири дії: посвячення у чернецтво, посвячення у дияконство, священництво або єпископство). Однак рівність чоловічих і жіночих прав у про-

фесійному та сімейному житті на сьогодні – не остання проблема гендеру в суспільстві. Сюди потрібно зарахувати також ставлення до дітей, до способів їхнього виховання і т. ін. Урегулювання цих проблем може допомогти розбудувати здорове демократичне суспільство, де буде свобода вільного вибору, повага до особистості, незалежно від статево-вікової групи (під здоровим суспільством маємо на увазі відносини із взаємною довірою, відсутністю стереотипного розуміння традиції як певного суспільно-регулювального інструменту, який найчастіше перетворюється на міф – форму фантастичного уявлення про навколишню соціальну дійсність).

Як вказує С. Узун, характерною особливістю розвитку культури є процес інституціоналізації суспільства: «...тут формуються та узгоджуються основні типи соціальних взаємодій, котрі є обов'язковими для життя спільнот. Кожен соціальний інститут має свою систему цінностей (номативних очікувань), які визначають мету його діяльності. Діючи в межах інститутів, а також всередині різних соціальних ролей, пов'язаних із специфічними соціальними позиціями (статусами), ці норми дозволяють, пропонують або забороняють певні види поведінки, що робить дії людей доцільними, корисними тощо» [15, с. 200].

Міфологія – життєво важлива форма світосприйняття. Ірина Костюк, розглядаючи міф як соціокультурний феномен, неодноразово наголошує на універсальності міфу як форми моделювання світу. Дослідниця зазначає, що «основою для актуалізації міфології в сучасному світі є уніфікація та широке розповсюдження тієї самої культурної продукції, зміна образу культури та інтенсифікація соціальних змін, вплив культури центрів на периферію, міфологізовані сценарії поведінки людини, активна співпраця колективного несвідомого та індивідуальної психіки, постійне підживлення старих міфів (особливо релігійних) і створення на їхній основі нових, побутування та визначальний вплив на людську свідомість “світської релігії”, універсальність міфу як форми моделювання світу» [9, с. 376].

Міф, без перебільшення, досить глибоко вкорінений і в українській ментальності. Протягом століть він допомагав українцям жити:

встановлював і регулював державні та суспільні відносини, формував норми стосунків між людьми, їхній побут і звичаї. Сьогодні, існуючи паралельно з реальністю, соціальний міф продовжує диктувати свій варіант розвитку світу. Міфічний образ світу може бути повністю реальним для суб'єкта, який піддається цій реальності, точніше, вірить у природність міфу.

У весільному обряді Західної Волині найактивнішою та найбільш залученою до різних обрядових є молодіжна субкультура. Це пов'язано з численними обрядами, що неможливіми без участі молоді: обряди викупу нареченої, плетіння вінків, «передирки» дружок і свашок та ін. Крім того, представники молоді (дружки та свашки) є найбільш наближеними до наречених. Неодружені дівчата і хлопці в громадсько-соціальному житті села вважалися «неповноцінними» (на відміну від одружених, вони не мали соціально-громадського статусу). Так, у весільному ритуалі Середнього Потур'я (Ковельський, Турійський райони) спостерігаються різноманітні висміювання неодруженої молоді. Наприклад, старшого свата гості жартома висміювали наступним чином (с. Мирівичі, Турійськ, 2013 р.):

Старший сват, старший сват,
Великая чванька,
Мати штани залатала,
Думав, що китайка.

До меншого свата теж зверталися – із запрошенням поцілувати меншу дружку (с. Скулин, Ковель, 2011 р.):

Старший сват гукає 2 р.
Бо він голос має,
А менший не хоче,
Бо женитися хоче.

Схожі пісні гості співали і для старшої та меншої дружок. Ймовірно, що методом засоромлення відбувалася стимуляція неодруженої молоді до найшвидшого створення сім'ї – це можна помітити під час застілля, коли гості вигукують «гірко» після кожного пісенного звернення до свата або дружки із закликком до поцілунку.

Окрім моментів персонального звернення, у весільному святкуванні на Потур'ї не менш яскраво виражений чіткий поділ молоді на «своїх» і «чужих»: у певні моменти весільного

свята дівчата і хлопці можуть об'єднуватися в родинні гурти з боку молодого та молодого, які протягом весілля часто між собою «ворогують». Приміром, дівочі групи протилежних сімейних родів за столом могли між собою сперечатися, хто з них кращий. Відбувалося це у вигляді так званих пісенних «передирок» між свашками (родина молодого) та дружками (родина молодого) (с. Соловичі, смт. Турійськ, 2013 р.):

Свашки:

Їжте, дружечки, їжте, 2 р.

Хоть у долоні ріжте,

Щоб долоні щеміли,

Щоб ви знали що їли.

Дружки:

Ще ж бо ми не шальоні, 2 р.

Щоб різати в долоні,

Як будемо шальоні,

Будем різати в долоні.

Парубоцькі гурти традиційно склалися з таких персонажів: старший сват, менший сват, брати та друзі молодого й молодого. Зазвичай вони брали участь у функціональних обрядах (обмін калачами, викуп нареченої тощо). Інколи хлопці протилежних родів вели перемовини під час розважально-театральних «зіткнень», які нерідко перетворювалися на реальні бійки.

Особливу роль у молодіжній групі відіграє брат нареченої: в момент її викупу він сидить за столом на місці молодого. Примітно, що не сестра, не мати, не батько, – а саме брат молодого замінює в цій обрядодії нареченого (с. Туропин, Турійськ, 2013 р.):

Братику-намісничку, 2 р.

Сиди в золотому крісечку,

Січи, рубай, сестри не дай,

За чотири золотії.

Такий гендерний «вибір» у традиційному суспільстві може мати кілька пояснень. По-перше, братик-намісник виступає як прообраз майбутнього чоловіка сестри. Крім того, завдяки музичному повторенню першої строфи ще більше підсилюється увага до брата як обрядово сформованого персонажа. По-друге, у цей момент для молодого хлопця (брата нареченої), вочевидь, здійснюється репетиція його особистого шлюбу в майбутньому.

Інший важливий для весільного свята об-

ряд, у якому бере участь рідний брат нареченої – розплітання коси на другий день весілля (найчастіше в понеділок, рідше – у неділю). Розплітання коси передувало обганцюванню та поділу короваю, тобто закінченню основної обрядової частини весілля (с. Стеблі, Ковель, 2011 р.):

Брат косу розплітає, 2 р.

Дрібненько вигортає,

Матінка ходить,

Рученьки ломить,

Косойки не боронить. 2 р.

У статеві-віковій стратифікації весілля на Потур'ї найбільш яскраво та різноманітно представлені чоловіча та жіноча субкультури. Якщо молодіжна сфера представлена переважно гуртовою системою ролей (свашки, свати, дружки, бояри), то так звана зрілість нерідко наділена одноосібними ритуальними персонажами (староста, хорунжий, теща, свекруха). Слід зазначити, що загалом у весіллі на Потур'ї жіночій субкультурі відведена роль у сфері господарсько-обрядового забезпечення свята. Жінки здійснювали обряд випікання короваю, приготування їжі, пригостання гостей, прийняття молодого в «жіночки» і т. ін. Часто в ролі господинь запрошувалися також хресні матері обох наречених (коли дарують коровай молодим) та весільні господині (танець господинь). Пісні жінки-господині виконувалися переважно під час святкового застілля.

Особлива роль у обрядодіях відводилася жінці-матері, оскільки материнство в українській культурі вважається найбільшим благословінням від Бога і суспільним обов'язком жінки. Найдраматичніші моменти весілля пов'язані з матір'ю нареченої. Наприклад, гості звертаються до мами молодого після обряду вінчання (с. Туропин, Турійськ, 2013 р.):

Спитай, спитай, матюнку, свеї дочки,

Чи горіли ясненько свічечки.

Мати нареченої виступає також як теща для новоприбулого зятя (с. Затурці, Локачі, 2013 р.):

Теща зятя вітає, гостей пригласає,

Будь, зятю, багатий, як кожух волохатий.

Рідше виражений образ матері-свекрухи, пов'язаний з перезвою та переїздом нареченої до нової родини (с. Соловичі, Турійськ, 2013 р.):

Доси нас дожидають,

Доси нас виглядають,

Ой чи не їде
Молода Тонюся
До свекрухи у гості.

Дещо інше призначення у весільному обряді мала чоловіча субкультура. Чоловіки зазвичай брали участь у різних адміністративно-обрядових діях, де переважно потрібно було комунікувати та домовлятися з різними весільними чинами (сватання дівчини, викуп молодої, читання «корони», зустріч та перепій запорожцям і т. ін.). Чоловіки також брали участь у сакрально-ритуальних моментах (обсівання та благословіння молодих). Наприклад, чоловік-батько разом з матір'ю благословляли свою дочку-наречену «на шлюб» (до вінчання) (с. Воля, Ковель, 2015 р.):

Благословила, Галюся,
В свого рідного татойка,
Благослови, йа мій татойку,
До шлюбойку вступати.

Одним з поважних персонажів чоловічої субкультури був священник, який вінчав молодих у церкві (с. Бузакі, Камінь-Каширський, фоноархів ПНДЛ ЛНМА):

Дякуймо попойку, 2 р.
Як рідному татойку,
Що він звінчав,
Ни мніго взяв:
Чотири золотії; 2 р.
За наші молодії. 2 р.

Утім, часто священник був і об'єктом висміювання: йому співали пісні жартівливого характеру (с. Стеблі, Ковель, 2012 р.):

Нима попа вдома, 2 р.
Поїхав в ліс по дрова,
Рабейо кобилийо,
З тупейо сокирийо.

Іноді чоловікам і жінкам відводилися специфічні весільні ролі, що має зв'язок з карнавально-ігровим началом. Наприклад, на території Середнього Потур'я (Турийський, Ковельський райони) в день перезви (звичай, за яким родичі молодої на другий день весілля йшли або їхали з відповідними обрядовими піснями продовжувати святкування весілля до хати молодого) жінка та чоловік або сват із дружкою перевдягалися у одяг, що символізував молодих. Усе це робилося задля гри та (або) грошової винагороди: щоб обігнати справжніх наречених у дорозі, а потім у них же вимагати

викуп за постіль (для першої шлюбної ночі). Нерідкими були перевдягання і під час викупу молодої. Перед тим, як показати справжню наречену, до гостей виводили переодягнених у білий одяг жінку або чоловіка, і тоді наречений був зобов'язаний дати ще більше грошей за справжню наречену. В цій розважально-ігровій частині обряду варто відзначити також участь дівчаток – представниць дитячої субкультури; у такі моменти дівчинка спостерігала приклад викупу на її майбутньому весіллі. У дитячій субкультурі таким чином закладався основний соціально-гендерний стереотип одруження – обов'язкового створення власної сім'ї.

Окремі назви та ролі персонажів мали паралелі із церковними обрядодіями. Наприклад, чоловіка, який ніс попереду весільного поїзда дерев'яну палицю із заздалегідь вишитим молодого рушником, називали хорунжи (від слова «хоругва», або це міг бути прообраз дружини князя, як війська, що йде воювати). Також на верхньому кінці так званої хоругви часто чіпляли дзвіночки, як сповіщення про весільне свято. Однією з головних функцій хорунжого було повідомлення про прибуття весільного поїзда на певну локацію. У переважній більшості сіл це мало вигляд постукування палицею по землі (коли гості заходили у двір), а також стукіт об поріг перед входом у хату.

Гендерна стратифікація вплинула й на музичний супровід весілля. Пісенна сфера зазвичай належала жіночій частині. Чоловіки своєю чергою відповідали за музично-інструментальну основу: скрипка, бубон. У традиції ХХ ст. до скрипки та бубна почали додавати гармонь і кларнет.

Висновки. Здійснений аналіз статеві-вікової стратифікації у весільному обряді Потур'я дозволив зробити наступні висновки.

1. Ретрансляція устрою сімейного життя через призму весільного обряду. У весільному обряді Потур'я (та України загалом) брали участь представники всіх чотирьох гендерних субкультур: дитячої, молодіжної, жіночої та чоловічої. Характерною особливістю гендерної стратифікації у весільному обряді Потур'я є чіткий розподіл обов'язків і ролей між чоловічою та жіночою субкультурами: чоловіки відповідали за адміністративно-обрядові моменти (сватання, викуп молодої, читання

«корони», зустріч і перепій запорожцям, музично-інструментальний супровід весілля). Жінкам була відведена роль організації та супроводу господарсько-обрядової частини весілля (приготування наречених до шлюбу, випікання короваю, приготування їжі для святкового столу, пісенний супровід обрядів). Відповідний розподіл обов'язків між жінкою та чоловіком існував у позаобрядовому сімейному житті місцевого населення, тому весільний обряд можна вважати ретранслятором громадсько-сімейного устрою.

2. На прикладі весільного обряду Потур'я простежується явище опосередкованого виховання дітей завдяки весільним подіям, що є притаманним і для весільної традиції України загалом. Порівняно з дорослими, участь дітей не була надто активною: дівчатка перевдягалися у наречену, хлопчики розплітали косу сестрі-нареченій та сиділи на місці молодого під час її викупу. Проте, завдяки залученню дітей до такого дорослого обрядодійства як весілля, у представників дитячої субкультури відбувалося формування уявлень про сімейне життя та правила соціального устрою.

3. Система розподілення головних і другорядних персонажів. Попри статеві-вікові та функціонально-рольові відмінності, молодіжна, чоловіча та жіноча субкультури мають спільну обрядову структуру, а саме – рангове маркування у кожному з весільних чинів, тобто виділення головних і другорядних персонажів. У групі господинь чи коровайниць завжди визначали жінку, відповідальну за виконання завдання. Сюди можна також зарахувати старшу дружку та старшого свата, які представляють відповідний весільний чин. Такий поділ є традиційною практикою ієрархічної системи маркування весільних чинів не лише на Потур'ї, але й майже на всій території України. Кожна субкультура та її представники своєю чергою відповідали за виконання визначеної громадою (тобто системою соціально-традиційних норм) ролі на весіллі; кожна роль ставала частиною драматургічно складного, але злагодженого механізму західноволинського весілля.

1. Андрієнко О. В. Соціальні міфи: поняття, структура та основні характеристики. Вісник Доне-

цького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Серія «Гуманітарні науки». 2008. № 2(38). С. 4–12.

2. Борисенко В. Жіночі весільні чини в традиційній обрядовості українців. Народна культура українців: життєвий цикл людини : у 5 т. Т. 3. Київ : Дуліби, 2012. С. 161–164.
3. Гапон Н. Дослідження статі у другій половині ХХ сторіччя: корективи соціально-гуманітарного знання. Соціогуманітарні проблеми людини. 2008. № 3. С. 48–54.
4. Герчанівська П. Е. Функціонування народної культури в соціумі. Культура України. 2010. Вип. 29. С. 132–141.
5. Гримич М. З дівчини – в жінку: перша шлюбна ніч в українців. Народна культура українців: життєвий цикл людини: у 5-ти т. Київ : Дуліби, 2012. Т. 3. С. 176–191.
6. Даренська В. Традиційна народна культура: аналіз формування гендерних стереотипів. Культура і сучасність. 2009. № 1. С. 19–24.
7. Ігнатенко І. Роль та функції жінок похилого віку в традиційній культурі українців: соціобіологічний підхід. Етнічна історія народів Європи. 2012. Вип. 37. С. 63–66.
8. Кісь О. Жінка в українській селянській сім'ї другої половини ХІХ – початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.05 – етнологія. НАН України, Інститут народознавства. Львів, 2001. 18 с.
9. Костюк І. Міф як соціокультурний феномен: функціональне навантаження. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2010. Вип. 21. С. 367–378.
10. Купцова Т. Відображення гендерних стереотипів у релігійно-філософській думці Київської Русі. Вісник Дніпропетровського університету. 2013. Т. 21. Вип. 23(4). С. 191–197.
11. Мацюк З. С. Хто в сім'ї голова, а хто шия? Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк : Вежа, 2010. № 9. С. 81–86.
12. Несен І. Участь молоді у родинній обрядовості українців. Народна культура українців: життєвий цикл людини : у 5 т. Київ : Дуліби, 2012. Т. 2. С. 148–168.
13. Несен І. Способи маркування жіночих чинів в українському весіллі. Народна культура українців: життєвий цикл людини : у 5 т. Київ : Дуліби, 2012. Т. 3. С. 165–175.

14. Стоянова Г. Гендерные роли как отражение архетипов национальной культуры в контексте обрядов жизненного цикла. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. № 9. С. 45–50.
 15. Узун С. Гендер як соціальний інститут: спроба структурного аналізу. Соціальні виміри суспільства: зб. наук. праць. Київ : ІС НАН України, 2009. Вип. 1 (12). С. 198–207.
 16. Янковська Ж. Роль жінки-матері у весільному обряді українців: окремі зауваги до аналізу. Гендерна проблематика та антропологічні горизонти : Матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. ; Нац. університет «Острозька академія». Остроп, 2011. С. 102–106.
 17. Lorber J. Paradoxes of Gender. London: Yale university press, 1994. P. 111–117.
- References**
1. Andrienko, O. V. (2008) Social myths: concept, structure and main characteristics [Sotsialni mify: poniattia, struktura ta osnovni kharakterystyky]. Herald of Donetsk National University of Economics and Trade by Michael Tugan-Baranovsky [Visnyk Donetskoho nats. universytetu ekonomiky i torhivli im. Mykhaila Tuhana-Baranovskoho]. Series "Humanities", vol. 2 (38). Kyiv, pp. 4–12. [in Ukrainian].
 2. Borysenko, V. (2012). Women's wedding ranks in the traditional ritual of Ukrainians [Zhinochi vesilni chyny v tradytsiinii obriadovosti ukrainsiv]. Folk culture of Ukrainians: Human Life Cycle [Narodna kultura ukrainsiv: zhyttievyyi tsykl liudyny]. Vol. 3. Kyiv: Duliby, pp. 161–164. [in Ukrainian].
 3. Hapon, N. (2008). Gender Studies in the Second Half of the XX-th Century: Corrections of Social and Humanitarian Knowledge [Doslidzhennia stati u druhii polovyni XX storichchia: korektyvy sotsialno-humanitarnoho znannia]. Socio-humanitarian problems of people [Sotsiohumanitarni problemy liudyny]. I. Franko National University, Vol. 3. Lviv, pp. 48–54. [in Ukrainian].
 4. Herchanivska, P. E. (2010). Functioning of folk culture in society [Funktsionuvannia narodnoi kultury v sotsiumi]. Culture of Ukraine [Kultura Ukrainy]. Vol. 29. Kharkiv, pp. 132–141. [in Ukrainian].
 5. Hrymych, M. (2012). From a girl - to a woman: the first marriage night of Ukrainians [Z divchyny – v zhinku: persha shliubna nich v ukrainsiv]. Folk culture of ukrainians: Human Life Cycle [Narodna kultura ukrainsiv: zhyttievyyi tsykl liudyny]. Vol. 3. Kyiv: Duliby, pp. 176–191. [in Ukrainian].
 6. Darenska, V. (2009). Tradition folk culture: analysis of the formation of gender stereotypes [Tradytsiina narodna kultura: analiz formuvannia gendernykh stereotypiv]. Culture and modernity [Kultura i suchasnist]. Vol. 1. Kyiv, pp. 19–24. [in Ukrainian].
 7. Ihnatenko, I. (2012). The role and functions of elderly women in the traditional culture of Ukrainians: socio-biological approach [Rol ta funksiі zhinok pokhyloho viku v tradytsiinii kulturi ukrainsiv: sotsiobiologichnyi pidkhid]. Ethnic History of the Nations of Europe [Etnichna istoriia narodiv Yevropy]. Vol. 37. Kyiv, pp. 63–66. [in Ukrainian].
 8. Kis, O. (2001). The Woman in the Ukrainian Peasant Family of the Second Half of the XIXth - the Beginning of the XX Century [Zhinka v ukrainskii selianskii simi druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia]. Author's abstract of Dissertation work for gaining the degree of the Candidate of history of Sciences: 07.00.05 Ethnology. Ukrainian National Academy of Sciences. Institute of Ethnology [Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. Istytut narodoznavstva.]. Lviv, 18 p. [in Ukrainian].
 9. Kostyuk, I. (2010). Myth as a sociocultural phenomenon: functional load [Mif yak sotsiokulturnyi fenomen: funktsionalne navantazhennia]. Herald of the Lviv National Academy of Arts [Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv]. Vol. 21. Lviv, pp. 367–378. [in Ukrainian].
 10. Kuptsova, T. (2013). Reflection of gender stereotypes in the religious-philosophical thought of Kievan Rus [Vidobrazhennia hendernykh stereotypiv u relihiino-filosofskii dumtsi Kyivskoi Rusi] Herald of Dnipro Unniversity [Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu]. Ed. 21. Vol. 23(4). Dnipro, pp. 191–197. [in Ukrainian].
 11. Lorber, J. (1994). Paradoxes of Gender. London: Yale university press, pp. 111–117. [in English].
 12. Masiuk, Z. S. (2010). Who's in the family head, and who's the neck? [Khto v simi holova, a khto shyia?]. Scientific Herald of the Volyn National University named after Lesya Ukrainka. [Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky]. vol. 9. Lutsk : Vezha, pp. 81–86. [in Ukrainian].
 13. Nesen, I. (2012). Participation of young people in the family rituals of Ukrainians [Uchast molodi u

- rodynni obriadovosti ukrainsiv]. Folk Culture of Ukrainians: Human Life Cycle. [Narodna kultura ukrainsiv: zhyttievyi tsykl liudyny]. Vol. 2 Kyiv: Duliby, pp. 148-168. [in Ukrainian].
14. Nesen, I. (2012). Methods of marking female ranks in Ukrainian wedding [Sposoby markuvannia zhinochykh chyniv v ukrainskomu vesilli]. Folk Culture of Ukrainians: Human Life Cycle. [Narodna kultura ukrainsiv: zhyttievyi tsykl liudyny]. Vol. 2. Kyiv: Duliby, pp. 165-175. [in Ukrainian].
 15. Stoianova, H. (2015). Gender roles as a reflection of archetypes of national culture in the context of life cycle rituals [Hendernye roly kak otrazhenye arkhetyfov natsyonalnoi kultury v kontekste obriadov zhyznennoho tsykla]. Scientific Herald of the International Humanitarian University. [Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu]. Vol. 9. Odesa, pp. 45-50. [in Russian].
 16. Uzun, S. (2009). Gender as a Social Institution: an Attempt for Structural Analysis [Hender yak sotsialnyi instytut: sproba strukturnoho analizu]. Social dimensions of society: a collection of scientific works [Sotsialni vymiry suspilstva: zb. nauk. prats]. Ukrainian National Academy of Sciences [Natsionalna akademiia nauk Ukrainy]. Vol. 1. Kyiv, pp. 198-207. [in Ukrainian].
 17. Iankovska, Zh. (2011). The role of woman-mother in the wedding ceremony of Ukrainians: separate observations for analysis [Rol zhinky-materi u vesilnomu obriadi ukrainsiv: okremi zauvahy do analizu]. Gender issues and anthropological horizons: Materials of the All-Ukrainian scientific-practice conference [Henderna problematyka ta antropolohichni horyzonty: Materialy I Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferencii]; National University "Ostroh Academy". Ostrog, pp. 102-106. [in Ukrainian].

ANNOTATION

Shvorak Inna. Gender subcultures in the wedding tradition of Western Volhynia as a social and mythological structure. Background. The problem of gender today is increasingly attracting interest from traditional cultural researchers, due to a number of different causes. Today, the concept of gender goes beyond the biological and is interpreted in scientific thought as a social sex. The concept of the social sex as a whole is relevant in relation to traditional rites - in particular, in wedding ceremonies in the Portura. That is,

according to the rules that existed at that time in the local community, a person could only receive the wedding role that corresponded to her social status, which was actually determined by sex-age criteria. Consequently, in the context of the analysis of traditional culture, social sex is positioned as a combination of sexual and age-related characteristics. The combination of these two parameters is the gender subculture - gender stratification according to the man's age cycles - and is most appropriate for the analysis of gender roles in the family-ritual culture of Ukrainians (hence the notion of children, youth, women and men's subcultures).

Objectives. The objectives of this study are to determine gender and age stratification in the wedding ceremony of Porturia - one of the subareas of historical and ethnographic Western Volyn.

Methods. The research methodology is based on the system-structured and integrative methods. Scientific novelty: 1) wedding tradition of the Porturia was the first considered in the context of gender; 2) published results of author's field research during 2011-2015.

Results. The results of the research support the idea that the gender division in the traditional culture of Ukrainians usually reflects the system of social and legal system. In turn, this system was formed in the circle of different stereotypes and notions of life, which in general had common regional features (for example, young boys and girls were required to enter into marriage). However, there were differences at each local level, including in the marriage process. That is why it is expedient to see the possibility to illustrate the peculiarities of the stereotypical system on the example of the wedding tradition of the Porturia, which is one of the few modern studies on the given problem.

Conclusions. In the wedding ceremony of Western Volyn all representatives of four gender subcultures were participated, but the ritual roles of participants were different and depended on the social status of the community. Gender stratification as a social-mythological structure in the wedding ceremony has a clear division of roles in every ceremony, retransmits the social structure of the local population, and also has a direct influence on the formation of ideas about the rules of social organization in children and young people.

Key words: gender, mythology, social myth, gender subcultures of Western Volyn, wedding ceremony, wedding roles, social and social structure.